

2.7.2023

VIITE Lausuntopyyntö 15.5.2023, LAPELY/5068/2022

ASIA Ikkarin kultakaivoshankkeen ympäristövaikutusten arviointiohjelma

LAUSUNTO Lapin ELY-keskus on 15.5.2022 pyytänyt lausuntoa Sodankylän kalatalousalueelta Ikkarin kultakaivoshankkeen ympäristövaikutusten arviointiohjelmasta (YVA-ohjelma).

Kalatalousalue lausuu seuraavaa:

Kalatalousalue asianosaisena

Arviointiohjelmassa puhutaan virheellisesti vielä *kalastusalueista*, joiden toiminta on päättynyt vuoden 2018 lopussa. Vuodesta 2019 alkaen tehtäviä on hoitanut *kalatalousalue*, joka on kalastuslain (379/2015) mukainen julkisoikeudellinen yhdistys. Kalatalousalueen tarkoituksena on kehittää alueensa kalataloutta sekä edistää jäsentensä yhteistoimintaa kalavarojen kestävän käytön ja hoidon järjestämiseksi ja toimia alueensa kalatalousedun valvojana. Kuvaus ja tehtävät on määritelty kalastuslaissa. Kalatalousalueen äänioikeutettuja jäseniä ovat vesialueiden omistajat, kalastusoikeuden haltijat, sekä kalastuslain 23§ mukaiset kaupallisen ja vapaa-ajankalastusjärjestöt. Lisäksi rekisteröityneet ympäristö- tai luonnonsuojeluyhdistykset sekä saamelaisalueella saamelaiskäräjät voivat lähettää edustajansa yleiskokoukseen.

Kalatalousalueen toimintaa ohjaava asiakirja on käyttö- ja hoitosuunnitelma, jossa muun muassa linjataan kalastuksen järjestäminen ja kalaveden hoitotoimenpiteet kalatalousalueen toimialueella. Käyttö- ja hoitosuunnitelman toimeenpanoa valvoo ELY-keskus. Kalatalousalueen tulee järjestää kalavarojen käyttö ja hoito hyväksytyn käyttö- ja hoitosuunnitelman mukaisesti

2.7.2023

1. Johdanto

Ikkarin kultakaivoshankkeella tulee olemaan merkittäviä paikallisia ja alueellisia vaikutuksia kalakantoihin ja kalastukseen sekä kalojen käyttökelpoisuuteen tai mielikuviin kalojen käyttökelpoisuudesta hankkeen vaikutusalueella. Hankkeen vaikutusalue ja sen ympäristö ovat tärkeitä virkistys- ja kotitarvekalastusalueita paikkakuntalaisille. Hankkeen suunnittelu ja mahdollinen toteutus tulee tehdä kalatalousnäkökohdat riittävällä ja huolellisella tavalla huomioon ottaen.

Hankkeen vaikutusalueen virtavesistöt on määritelty kalatalousalueen käyttö- ja hoitosuunnitelmassa kalataloudellisesti merkittäviksi alueiksi. Kalataloudellisesti merkittäviä alueita ovat mm. sivuvedet, joissa esiintyy alkuperäisiä paikallisia taimenkantoja sekä vuonna 2016 voimaan tulleen kalastusasetuksen (1360/2015) tarkoittamat purot ja lammet, joihin ei ole vaellusyhteyttä merestä tai järvestä (ns. paikallisen taimenen kohteet). Kaivoshankkeen puitteissa selvitysalueella tehdyissä sähkökoekalastuksissa Saittajoessa, Sattasjoessa ja Jeesiöjoessa on tavattu luonnonvaraisia taimenia. Nämä vesistöt ovat Sodankylän kalatalousalueen käyttö- ja hoitosuunnitelmassa tarkoitettuja kalataloudellisesti merkittäviä taimenalueita. Sattasjoki ja Jeesiöjoki ovat myös harjuksen osalta kalataloudellisesti merkittäviksi alueiksi määriteltyjä vesistöjä. Lisäksi kaikki kalatalousalueen vesistöt on määritelty kalastusmatkailulle merkittäviksi ja soveltuviksi alueiksi.

Kalastuslain (379/2015) 40 §:n mukaan viranomaisten on otettava toiminnassaan huomioon kalatalousalueen käyttö- ja hoitosuunnitelman kalavarojen käyttöä ja hoitoa koskevat yleiset suuntaviivat. Säännös velvoittaa *”viranomaista ottamaan suunnitelmat huomioon muun muassa vesilain ja ympäristönsuojelulain mukaisten kalatalousvelvoitteiden määrittämisessä ja toimeenpanossa, YVA-hankkeissa sekä muussa vesien- ja alueiden käytön suunnitteluun liittyvässä päätöksenteossa”* (HE 192/2014).

Sodankylän kalatalousalue edellyttää, että yhteysviranomainen YVA-ohjelmasta lausuntoa antaessaan ottaa huomioon kalatalousalueen käyttö-

2.7.2023

ja hoitosuunnitelman kirjauksiin perustuvan lausunnon kalastuslain 40 §:ssä säädetyllä tavalla.

Sodankylän kalatalousalue katsoo, ettei Ikkarin kultakaivoshankkeen ympäristövaikutusten arviointiohjelma täytä tarpeellisessa määrin arviointiohjelmalle YVA-laissa (5.5.2017/252) ja YVA-asetuksessa (11.5.2017/277) säädetyjä vaatimuksia ja vaatii, että arviointiohjelmaa täydennetään vesienkäsittelyn, sulkemis- ja jälkihoitoratkaisujen sekä kalaston ja kalastuksen tarkastelun osalta jäljempänä esitettävällä tavalla.

Lisäksi kalatalousalue toteaa kantanaan, että Sodankylän kalatalousalueen käyttö- ja hoitosuunnitelma on YVA-asetuksen 4 §:ssä tarkoitettu olennainen luonnonvarojen käyttöä koskeva suunnitelma, joka on otettava huomioon hankkeen YVA-selostusta laadittaessa.

2. Vesienkäsittely

Kalatalousalueen lähtökohtana on ollut hankkeen tultua tietoon, että kaivoksen jätevedet tulee käsitellä suljetussa kierrossa itse kaivosalueella. Kalatalousalue pitää sitä, ettei tätä vaihtoehtoa ole lainkaan tarkasteltu, suurimpana puutteena lausuttavana olevassa YVA-ohjelmassa. Kalatalousalue korostaa, että kaivosympäristössä muodostuvat vedet, mukaan lukien mm. alueelle sateesta kertyneet vedet, ovat jätevettä, johon on liuennut enemmän tai vähemmän mm. maa- ja kallioperästä sekä louhituista kiviaineksista raskasmetalleja ja muita haitta-aineita sekä mahdollista hapanta kaivosvalumaa. Puhdistettunakin tällaisten vesien johtaminen Saittajokeen ja Sattasjokeen tai Jeesiöjokeen tai molempiin ja edelleen Kitiseen sisältää riskejä, joita voitaisiin välttää kierrättämällä jätevedet kokonaisuudessaan kaivosalueella. Edellä mainituista syistä johtuen kalatalousalue ei hyväksy missään olosuhteissa YVA-ohjelmassa esitettyjä suunnitelmia laskea jätevesiä Saittajokeen, Sattasjokeen ja/tai Jeesiöjokeen.

Kalatalousalue vaatii, että hankkeen YVA-ohjelmaa täydennetään ensisijaisella vaihtoehdolla, jossa Ikkarin kultakaivoksen jätevedet käsitellään kokonaan suljetussa kierrossa kaivosalueella. Toisena vaihtoehtona tulee olla nähtävillä suunnitelma, jossa jätevedet käsitellään

2.7.2023

osittain suljetussa kierrossa niin, että kaivostoiminnan kuormittamat vedet (esimerkiksi tulvavedet) johdetaan suoraan Kitiseen Kelukosken patoaltaan padon välittömään läheisyyteen.

3. Sulkemis- ja jälkihoitoratkaisut

Kaivoksen YVA-ohjelman sulkemis- ja jälkihoitoratkaisuissa (kappale 5.12) ei ole otettu huomioon Sodankylän kalatalousalueen käyttö- ja hoitosuunnitelmassa kalataloudellisesti merkittäväksi alueeksi määritellyn Saittajoen uoman siirtoa ja mahdollista palauttamista alkuperäiseen uomaan sekä uoman ennallistamista mahdollisimman luonnonmukaiseksi ja joessa esiintyvien kalalajien elinympäristövaatimukset, kuten kutusoraikot, pienpoikasalueet ja talvehtimisalueet, huomioon ottaen sekä toimenpiteiden ajallisesti riittävine seurantoineen.

Kalatalousalue vaatii, että YVA-ohjelmaa täydennetään ehdotuksella Saittajoen ennallistamisesta osana kaivoksen sulkemis- ja jälkihoitoratkaisuja.

4. Kalasto ja kalastus

Kaivoshankkeen YVA-ohjelmassa on kuvattu monipuolisesti ja laajasti nykytilaa ja vaikutusten arviointia pintavesien sekä luontotyyppien, eliöiden ja luonnon monimuotoisuuden, kuten vesibiologian kannalta. Esimerkiksi selvitysalueen virtavesikalasto on selvitetty sähkökoekalastuksin vuonna 2022 ja selvityksiä jatketaan vuonna 2023. Näiden vesiluontoon liittyvien tarkastelujen pohjalta olisi ollut mahdollista tehdä osittain arvioita myös kalataloudellisesta nykytilasta ja kehityksestä. Tätä kalastusta koskevassa osuudessa ei kuitenkaan ole tehty, vaan on pelkästään viitattu tehtyihin tai tehtäviin kalastoselvityksiin.

Kalastoa ja etenkin kalastusta YVA-ohjelmassa on siis käsitelty pintapuolisesti ja ylimalkaisesti. YVA-asetuksen edellyttämä kuvaus todennäköisen vaikutusalueen ympäristön nykytilasta ja kehityksestä on kalastuksen osalta puutteellinen. Oleellisia tunnistettavia ja arvioitavia ympäristövaikutuksia on jätetty huomiotta, eikä tietoja ympäristövaikutuksia koskevista laadituista ja suunnitelluista selvityksistä ole riittävällä tavalla esitetty.

2.7.2023

Sodankylän kalatalousalue vaatii, että YVA-ohjelmaa täydennetään seuraavilta osin:

1) Kuvaus todennäköisen vaikutusalueen ympäristön nykytilasta ja kehityksestä

YVA-ohjelmassa on kuvattu kalastuksen nykytilaa pienryhmäkeskusteluissa saadun palautteen avulla. Kalastuksen nykytilan kuvauksessa ei ole otettu lainkaan huomioon esimerkiksi Kemijoki Oy:n tekemää Kitisen kalataloudellista tarkkailua ja sen tuloksia. Kitisen tarkkailussa tiedustellaan myös sivujokien kalastusta. Tiedusteluissa Sattasjoki ja Jeesiöjoki ovat Luirojoen, Kelujoen ja Ala-Postojoen ohella merkittävimmät kalastuskohteet sivujoilla. Yva-ohjelma ei myöskään sisällä YVA-asetuksen tarkoittamaa kuvausta kalastuksen kehityksestä vaikutusalueella.

Kalatalousalue edellyttää, että YVA-ohjelmaa täydennetään asianmukaisella ja vähintäänkin olemassa olevaan aineistoon perustuvalla kuvauksella kalastuksen nykytilasta ja kehityksestä.

2) Ehdotukset tunnistetuista ja arvioitavista ympäristövaikutuksista

YVA-ohjelmassa on tunnistettu vaikutuksen muodostumista kalastolle mm. happamoitumisen, rehevöitymisen ja kiintoaineen osalta. Sen sijaan Saittajoen uoman siirron vaikutus joen kalastoon on jäänyt tunnistamatta. YVA-ohjelman mukaan Ikkarin kaivoksen rakentamistoimet kohdistuvat myös Saittajoen uomaan. YVA-ohjelmassa (s. 169) todetaan, että *"Saittajoen **uoman siirto on todennäköinen**, jotta tarvittavat rakenteet voidaan turvallisesti ja teknisesti toteuttaa alueelle"*.

Kalatalousalue kysyy, miten kaivosyhtiö varmistaa, että Saittajoen mahdollisesti geneettisesti muista alueen taimenkannoista poikkeava kanta ei uoman siirron tai hankkeesta aiheutuvan muun vaikutuksen johdosta tuhoudu, kuten Sokli-hankkeessa olisi voinut käydä Sokliojan ja Yli-Nuortin taimenen kohdalla, jos hanke olisi toteutunut alkuperäisen suunnitelman

2.7.2023

mukaisesti? Sokli-hankkeesta KHO (KHO:2022:38) totesi, että ”erityisesti kutusoraikkojen mahdollinen liettyminen ja hapettomuus vaarantaisivat Nuorttijoen järvitaimenkannan elinolosuhteita merkittävästi. Tähän nähden oli mahdollista, että hankkeesta aiheutuisi Sokliojan ja Nuorttijoen ekologisen tilan heikentymistä erinomaisesta hyvään tai Nuorttijoen osalta ainakin tilan heikentymistä tilaluokan sisällä yhden laatutekijän eli kalaston osalta”.

Kalatalousalue muistuttaa, että vaikka mereisten vaelluskalakantojen luontaisen lisääntymiskierron palauttaminen vesistöalueelle on vaikeaa, koska potentiaalisia lisääntymisalueita on jäljellä enää vähän ja edellytyksenä olisi myös toimiva vaellusyhteys Kemijoessa, taimen on määritelty voimassa olevassa kalastuslaissa (379/2015, 4 §) vaelluskalaksi ja tämä säädös koskee myös alueen paikallista, puroissa ja laajemmassa jokisysteemissä elävää, taimenta. Lisäksi kalastusasetuksessa (1360/2015, 11 §) rakennetut joki- ja purovesistöt on luokiteltu vaelluskalavesistöiksi, jos niissä esiintyy vaelluskaloja. Näin ollen vaelluskalojen luonnonkierron vahvistamista koskevat periaatteet, kuten kalojen kulkumahdollisuuksien parantaminen ja potentiaalisten lisääntymisalueiden käyttöönotto, koskevat myös kaivoksen hankealueen puro- ja jokivesistöjä ja niissä esiintyviä paikallisiakin taimenkantoja. Saittajoen uoman siirto on kalatalousalueen näkemyksen mukaan ristiriidassa vaelluskalojen luonnonkierron vahvistamisen periaatteiden kanssa.

Kalatalousalue muistuttaa lisäksi, että maa- ja metsätalousministeriö on antanut asetuksen (614/2019) uhanalaisten ja taantuneiden kalojen arvoista, jonka mukaan luonnonvaraisen taimenen korvausarvo on leveyspiirin 67 astetta pohjoista leveyttä pohjoispuolella, eli suunnitellun kaivoksen vaikutusalueella, 410 €/kpl silloin, kun se on pyydystetty kalastuslain- ja asetuksen vastaisesti. Mikä on kokonaisen luonnonvaraisen geneettisesti uniikin taimenkannan arvo? Onko se rahallisesti edes korvattavissa ja kenelle korvaus kuuluisi? Voidaanko kaivosyhtiö mahdollisen taimenkannan vaarantumisen tai tuhoutumisen varalta velvoittaa perustamaan ja ylläpitämään emokalakanta geneettisen perimän säilyttämiseksi? Kalatalousalue muistuttaa edelleen, että kysymys koskee myös harjusta, jonka asetuksessa (614/2019) määritelty korvausarvo on 100 €/kpl.

2.7.2023

Kalatalousalue edellyttää, että YVA-ohjelmassa tunnistetaan ja ehdotetaan arvioitavaksi Saittajoen uoman siirrosta aiheutuva vaikutus joen alkuperäisen taimenen, harjuksen ja koko kalaston elinolosuhteisiin ja miten sitä voidaan lieventää. Lisäksi tulee ottaa huomioon mahdollisuus, että joen alkuperäiset taimen- ja harjuskannat menetetään ja arvioida kantojen perinnöllinen omalaatuisuus sekä menetettyjen kantojen kalataloudellinen arvo.

Toiseksi kaivoksen vaikutusalueen kalaston käyttökelpoisuus ravinnoksi on jäänyt tunnistamatta paitsi kalastusta, myös ihmisten hyvinvointia koskevassa tarkastelussa. Kalatalousalue edellyttää, että kalojen mahdollinen raskasmetallipitoisuus tunnistetaan vaikutuksena ja otetaan arvioitavaksi YVA-ohjelmassa.

Kolmanneksi, vaikka vesistökuormituksen on tunnistettu vaikuttavan virkistyskalastuksen mielekkyyteen, tietoisuus kaivoksen prosesseista käytettävistä kemikaaleista, kuten ksantaateista ja syanidista, voi aiheuttaa mainehaittaa alueen kalastukselle. Tätä seikkaa YVA-ohjelmassa ei ole selkeästi tunnistettu eikä ehdotettu arvioitavaksi, mikä kalatalousalueen näkemyksen mukaan tulee tehdä.

3) Tiedot ympäristövaikutuksia koskevista laadituista ja suunnitelluista selvityksistä

Kaivoksen YVA-ohjelmassa ei ole esitetty tietoja kalastusta koskevista selvityksistä eikä suunnitelluista selvityksistä. Kalastoselvitykset on mainittu vesibiologiaa koskevassa osuudessa, mutta varsinaisia kalastoselvityksiä ohjelmassa ei mainita. Kalasaalista esitetään selvittäväksi kalastajille tehtyjen haastatteluiden pohjalta.

Kalatalousalue edellyttää, että hankkeen vaikutuksia kalastukselle selvitetään asianmukaisin ja määrävuosin tehtävin kalastustiedusteluin ennen kaivoksen rakentamista sekä kaivoksen toiminnan aikana ja että

Sodankylän kalatalousalue
Peltoniementie 85
98310 Kemijärvi
kalatalousalue@gmail.com

LAUSUNTO

8 (8)

2.7.2023

YVA-ohjelmaa täydennetään niin, että se sisältää selkeästi tiedot laadituista ja suunnitelluista selvityksistä.

MERK. JORMA KAARETKOSKI

Hallituksen puheenjohtaja Jorma Kaaretkoski
Sodankylän kalatalousalue